

PŘEDMLUVA

V květnu tohoto roku se konaly ve Vídni a ve Frankfurtě nad Mohanem dvě schůze, jež svolaly divadelní umělkyně těchto měst a jež se zabývaly sociální bídou a hospodářskou nouzí žen, zaměstnaných u divadla.

Průběh těchto schůzí, o nichž jsem se dověděla z novin, vzbudil ve mně přání, účastniti se rovněž zápasu svých kolegyň o společenské uplatnění a dostatečnou obživu. Neboť jsem si pravila, že řeči moudrých, citlivých a zkušených divadelních umělkyně, pronesené ve Vídni a ve Frankfurtu, ať líčily věci sebe pravdivěji, přece vyzní bez žádoucího výsledku u vlád, parlamentů a obecnstva, protože dámy mluvily příliš neosobně.

„Musíte vyprávěti lidem samy o sobě,“ pravila jsem si za četby časopiseckých zpráv. „Co jste samy zažily a vytrpěly, musíte na ně vzkřiknout. Vaše neosobní, všeobecné líčení považují lidé za fantasmie a přemrštěnosti.“

Vím, není možno vyprávěti své zážitky ve veřejných schůzích. V této prudérní, nespravedlivé společnosti nesmí žádná z nás, pokud potřebuje ještě blahovůle obecnstva, přiznati se k tomu, co dělala, co musila dělat, chtěla-li proniknout, chtěla-li si opatřit svou hereckou výzbroj, nechtěla-li hladověti, jinak by byla ihned dána do klatby.

Já však mohu mluviti sama o sobě, neboť jsem odešla ze světa kulis. A zapisovala jsem si – čehož jiné opomněly – za léta své divadelní kariéry svědomitě a pořádně všechno, co jsem činila a zakusila, nezapisovala jsem marnivě rolí, jež jsem hrála, a úspěchů, jež jsem dosáhla, nýbrž zaznamenávala jsem úspěchy a porážky v tvrdém existenčním boji, jímž jsem musela projíti.

Ale ani já nesmím podepsat těchto vyznání svým jménem. Neboť nechci být pro své dítě vyloučena z úcty své společnosti, jejíhož styku a jejíž účasti – jako každý člověk své společnosti – nutně potřebuji k sociálnímu blahobytu svému a svého domu.

O obsahu svého deníku chci zde říci několik slov: líčení a záznamy poměrů, událostí a zkušeností ponechala jsem tak, jak jsem je kdysi napsala. Naproti tomu jsem změnila, když jsem přikročila k vydání, až k nepoznání jména všech míst, divadel, lidí, kteří se v knize vyskytují, škrtila jsem všechny popisy osob, podle nichž by snad bylo lze poznati některé lidi, a posunula jsem dokonce nazad všechny časové údaje. Neboť vydání deníku nesmělo být pojato jako akt odplaty, jako odhalení lidí a divadel, mělo-li mým kolegyním prospěti. Mým cílem mělo být, nezahaleným vyznáním velmi pravdivých

útrap, muk a zklamání, jež musí divadelní umělkyně zažít – pravím: musí! – jež jsem já zakusila na vlastním těle, popsati poměry, škody a zla, jež jsou takřka všeobecnou vlastností německého divadelnictví, a poskytnouti tak kolegyním, jež vedou zápas, nové zbraně k ostatní jejich výzbroji.

Můj pseudonym jest neproniknutelný. Přes to však a ačkoli stojím za neproniknutelnou oponou, jest mi v tuto chvíli, kdy dávám z ruky tyto zápisky – jako bych byla vystavena nahá na veřejném tržišti. Nicméně aby byla vykřiknuta do světa naše bída, staniž se tak!

Dne 12. srpna 1911

Helena Scharfensteinová

24. září 1896

„Nehodí se, aby si mladí nezralí lidé psali deník,“ řekl před třemi lety můj otec. Bylo to krátce po mé konfirmaci. Tehdy mi jedna přítelkyně darovala knihu v zelených deskách se zlatým nápisem „Deník“. I pokládala jsem za svou veledůležitou povinnost zapisovat kdejaký nesmysl o sobě a o malém světě kolem sebe. Jednoho dne otec tuto knihu našel. Pořádně se mi vysmál, potom vzal nůžky na papír, čistě vystříhl popsané listy, hodil je do kamen, zbytek mi vrátil a přidal moudrou radu:

„Zapisuj si matematické vzorce a přírodovědná pozorování. S psaním deníku počkej, až dokážeš objektivně posuzovat svět a události a svůj úsudek o světě a o sobě jasně formulovat.“

Nevím, jestli jsem si do té knihy zapisovala matematické vzorce a kde vůbec skončila: jisté je, že jsem deník psát přestala.

Uplynuly pouhé tři roky, a dnes opět sedím nad knihou v prosté plátěné vazbě a chystám se psát deník. Ne proto, že bych od té doby dozrála a že bych o světě dokázala říci něco smysluplného, ne, ale protože chci dozrát! Pochopila jsem za ta léta, že se otec mýlil, nejenom zralí lidé píšou deník, ale také ti, kteří chtějí poctivě a odpovědně zkoumat sami sebe, protože chtějí najít pravdu o sobě, sledovat a posuzovat své myšlení, cítění a jednání.

A tak chci, aby deník byl mým nelítostným zrcadlem, v němž se zobrazí mé nejtajnější myšlenky, má nejhlubší přání, mé nejskrytější touhy, můj smutek a mé obavy, ale také chci zaznamenat své záliby a své chyby, abych posoudila, zda jsou pravdivé nebo falešné, odůvodněné nebo hloupé, dovolené nebo zakázané. Chci svěřit deníku všechno, co nemohu svěřit nikomu, a co nechci skrývat ve své duši.

A musím začít tím, že si budu stěžovat, stěžovat a protestovat: protože jsem musela vstát od prostřeného stolu a začít žebrot o radosti života. A stalo se to během jednoho krátkého roku. Ne! Bylo to ještě kratší! Takřka ze dne na den se změnil náš život, můj, mé matky a sestry Anny. Tu změnu způsobila otcova smrt. -

Prožila jsem mládí příjemně, blahobytně a spořádaně ve velké farní obci, kde můj otec sloužil jako duchovní. Jasně dny bez zármutku. Naše práce byla lehká a radostná, čas byl naplněný tichou mírnou radostí ze života. Na cestu, po níž jsem vykročila do života, stále svítilo slunce. Měly jsme jen jedinou milou povinnost: splnit úkoly, které nám otec sám ukládal.

A jak ráda jsem je dělala! Jak bylo snadné se učit, když učitel vyučoval s láskou, trpělivostí a nadšením, učitel, který byl sám studentem. Znalosti

přírodních věd, kterými ho vybavilo pro život gymnázium a studium teologie, byly příliš malé, než aby uspokojily jeho žhavou touhu po poznání, a také si dobře uvědomoval, že tradiční náboženství a dogmata víry odporují zákonům přírody.

A z tohoto zjištění vyrostl hluboký, tichý, mírný klid jeho duše, nové a nové potěšení ze zázraků přírody, aktivní láska k churavým, bojujícím, strádajícím členům jeho společenství, velký soucit s lidstvem, které bloudí v dokonalém světě s nedokonalými dušemi. A tak vychovával i nás. Společně jsme se těšili z krásné přírody, vychutnávali čisté radosti života, projevovali lásku k bližnímu. Měly jsme být šťastné a vděčné, milovat a respektovat lidi, a pokud je potřeba, prokazovat dobro, pomoci, uklidnit a poradit.

Otec nás naučil pomáhat chudším sousedům. Tehdy, když byl mezi námi, jsme k tomu měli podmínky, prostředky a možnosti. Nikdy ho asi nenapadlo, že by se jeho dcery mohly dostat do situace, kdy budou samy potřebovat pomoc a podporu. Byl zdravý a silný, všichni jeho předkové zemřeli stářím, žil klidně, spořádaně a rozumně a až na dětské nemoci nikdy nestonal. Měl tedy všechny předpoklady, že se dožije stáří a jistě byl přesvědčen, že jednou bude křtít své vnuky.

Nebyly jsme připraveny na to, že si budeme muset vydělávat na svůj vezdejší chléb, nepočítaly jsme se s tím, že by se naše situace mohla změnit, o útrapách života jsme věděly jenom z vyprávění a považovaly jsme je za něco, co se nás netýká. Zdálo se, že budeme následovat osud naší matky, kterou si na faře, kde vyrostla, vzal otcův kaplan, můj otec. Možná, že to čeká jednu z nás nebo obě, protože kaplani se mění po několika letech, a možná, že já nebo Anna budeme mít stejné štěstí jako matka. Vikář by se mohl jednoho dne stát pastorem v rodné vsi své ženy a ta by se po několika letech života v jiné obci vrátila do otcovského domu. Nebo by jednu či druhou mohl požádat o ruku syn nějakého továrníka. Proč ne, byly jsme dobře vychované dívky a náš otec byl prvním mužem obce. Tak si asi představoval naši budoucnost, na špatný obrat v našem životě jistě nemyslel. Nezlobím se na něj, kdyby nás připravoval na těžké časy, nebylo by naše dětství tak slunné, a za šťastné dětství mu budu děkovat celý život. Žádná protivenství mi ho nemohou vymazat z paměti.